

## MARTÍ DOMÍNGUEZ, ELS JOCS FLORALS I ELS FILLS DE LA TERRA

*Antoni Gómez*



ENS DUBTE, L'APORTACIÓ DE L'HISTORIADOR Pau Viciano (1995) ens resulta, d'entrada, imprescindible per a poder afrontar amb una mica de seny una anàlisi que tinga sentit sobre l'obra poètica del periodista i escriptor Martí Domínguez i Barberà (1908-1984). No són ganes de buscar cinc potes al gat, en absolut, és que la poesia jocfloralista o llorentista no es pot entendre si no fem una breu ullada deconstructiva al ranci medievalisme ambiental (vist des dels ulls actuals, sobretot) que amb la fundació de Lo Rat Penat l'any 1878 va inundar de versos enyoradissos d'un passat gloriós la minsa lírica en vernacle de finals del segle XIX. Aquest "estat de la cultura" fou una espècie d'adaptació de curta alçada i circumstancial del gran Romanticisme que va sacsejar les consciències dels europeus d'aquella centúria.

### **Els fills de la terra**

El gran pensador de la història de les idees Isaiah Berlin (2000), en el seu magnífic assaig sobre les arrels del Romanticisme, ens diu que aquell moviment contenia, entre altres coses, «el sentit de pertanyença a una única tradició, el goig per l'aspecte joiós de la naturalesa quotidiana, pels paisatges i sons costumistes d'un poble rural, senzill i satisfet, per la sana i feliç saviesa dels fills de la terra de galtes acolorides de rosa...» Aquell Romanticisme es va convertir ací en Renaixença, doncs iniciat el període polític de la Restauració, l'Edat Mitjana es presentava, segons Pau Viciano,

«com el territori apropiat per a bastir una memòria històrica conservadora. Era el moment de la fundació del Regne de València i de les seues glòries daurades, La llunyania en el temps permetia, a més, una visió romàntica i pretesament apolítica del passat regional. Ben aviat, des de Lo Rat Penat s'exhumaria una llengua arcaïtzant, mòmies benemèrites i penons polsosos per a apuntalar aquesta utopia restauracionista». Per a desgràcia del moviment valencià, aquest no va tindre el dinamisme i la capacitat d'adaptació als nous temps que va tindre la Renaixença catalana. Ací, com ha escrit Josep Lluís Sirera (1995), el moviment literari no tingué connotacions socials ni polítiques. Els seus models literaris, per tant, es van anquilosar amb el pas dels anys i donaren com a resultat un fastigós oceà de tòpics alguns dels quals s'han arrossegat fins els temps actuals.

Altrament, si valorem únicament el bagatge poètic de Martí Domínguez caurem a les primeres de canvi en un estat qui sap si excessivament depressiu i ens veurem abocats a escriure sobre l'època que va viure, sobre el pobre valencianisme cultural d'aquell període històric, enumerarem una darrere de l'altra totes les coses que ja són sabudes sobre la poesia valenciana de postguerra: renaixencisme, paisatgisme, jocfloralisme, provincianisme, franquisme, popularisme, etcètera... Un període, amb l'excepció del Grup Torre, en el qual s'escriu una poesia d'exaltació del paisatge i les virtuts religioses com un passatemp d'amables (i conservadors) burgesos de ciutat als quals no hi havia arribat, és prou clar, la teoria del vident de Rimbaud ni el manifest surrealista d'André Bretón, ni les excel·lències cultes i avantguardistes de la Generació del 27, no cal dir-ho, ni res de res.

A més, el nervi innovador de la generació del 30 s'havia quedat en el camí després de la guerra civil. I poetes que abans del conflicte havien demostrat les seues possibilitats creadores, si més no obertes a un entorn que anava molt més enllà dels cercles concèntrics del llorentisme, s'havien "reubicat", per dir-ho així, en els nous temps conservadors i tovament popularistes. Tot això ho ha deixat escrit, concisament, d'altra banda, el poeta, crític i professor universitari Jaume Pérez Montaner (1996) en una ponència de les jornades dedicades a Martí Domínguez per l'Ajuntament d'Algemesí el novembre de l'any 1994. La qüestió és: Com valorar a hores d'ara la poesia llorentista de l'autor d'*Alma y tierra de Valencia*?

## El poeta i la regina

En primer lloc, només va escriure 50 poemes, entre els publicats i els inèdits, d'escàs valor literari i, per descomptat, contaminats pels tòpics de

la "pàtria, fe i amor". La definició de Jaume Pérez Montaner és altament clarificadora: «popularisme, visió plàcida i feliç del paisatge de la terra, facilitat en la rima i la versificació. No cal buscar més profunditat en el poema que l'embaladiment i la bonhomia d'una persona profundament enamorada de la seua terra». En segon lloc, la preocupació de Martí Domínguez pel conreu de la poesia es va circumscriure a la participació en els Jocs Florals (Sueca, Sagunt i València) i la visió que tenia del fet poètic no se n'eixia dels tòpics que s'esperaven d'un poeta que, auspicat per la figura del mantenidor, aspirava a acompanyar a la regina local corresponent. Ningú no s'escapava d'aquesta moda de casposa galania presumptament heretada de l'amor cortés medieval. Fins i tot els poetes de la primera generació de postguerra, els del Grup Torre, es van sentir atrets per la grandiloqüent escenificació dels certàmens florals. En realitat, no hi havia cap altra escapatòria possible en matèria de comprensible vanitas literària. Paga la pena reproduir un fragment d'una crònica de societat apareguda a la premsa del 23 de setembre del 1928 que fa referència als jocs florals de Sueca, on fou premiat per primera vegada Martí Domínguez:

*Comenzó con un canto a los Juegos Florales, que fue brillantísima exaltación de estas fiestas espirituales, de belleza y poesía, en el pasado, en el presente y en el porvenir; fiestas en las que hay para la reina toda clase de encomios y cuya intervención, símbolo del imperio en la sociedad del sexo femenino, se conserva como una reminiscencia de la sensibilidad de aquellos hidalgos de lo siglos XII i XIII y son grata remembranza del honor y del amor de aquellos caballeros dispuestos a servir siempre y en todo momento, toda excelsitud femenina; a considerar a la mujer como incitadora al bien, al heroísmo y a la gloria.*

Aquest suggeridor fragment és una font d'informació de primer ordre sobre el sentit social d'aquelles celebracions. El prolífic periodista fou el guanyador amb una poesia amb versos tan significatius com els següents:

*Que en el leñoso arbusto de belleza suprema,  
hay tres cosas distintas: raíces, tallo y flor;  
y respectivamente es cada cosa emblema  
de Patria, Fe y Amor.*

Martí Domínguez era aleshores un jove estudiant de Dret de vint anys que, estimulat per l'amor a la terra, participava d'aquell ranci romanticisme medievalista que era la Renaixença i els poetes ratpenatistes. Ara bé, en-

cara no havia canviat de llengua i les primeres composicions poètiques les va escriure en castellà. L'any 1928 va publicar el recull de poemes *Libro de juventud*, patrocinat pel Marqués de Loyola, autor del pròleg. Ve a compte reproduir un fragment de la crítica que Eduard López Chavarri va escriure en l'exemplar de *Las Provincias* del 25 de maig del 1928, on l'esperona amablement a canviar de llengua:

*En su sinceridad, Domínguez vibra con muchos aspectos de la belleza, y en cuanto a la forma, tiene también aciertos este Libro de Juventud y ello debe alentar al joven poeta para proseguir su labor. Tiene Domínguez un buen sentido del ritmo y pocas son las veces en que éste se disloca; su lenguaje, por otra parte, no carece de matices variados y ello permite esperar muy excelente forma en las poesías del poeta de Algemesí. Pero esa sinceridad, ante el paisaje, ante las gentes del país, ¿no pediría una versión valenciana?*

Sens dubte, el jo modern no inquietava encara les cànrides ànimes dels poetes de les populars galanies locals. I tot i això no estem en situació de menysprear aquell fel·lç moviment literari que unia en espectacular harmonia rimes, regines i exaltacions a la pàtria rural. Qui sap si resta per fer un bon i profitós estudi sociològic sobre aquelles celebracions repescades de l'Edat Mitjana, en concret de Toulouse, al sud de França, el 1323, repetides posteriorment a Barcelona l'any 1393 i a València el 1474. A València, justament, la publicació de les famoses *Trobes en Lahors de la Verge Maria*, el primer document imprès a Espanya, va ser conseqüència de la celebració del primers jocs florals de la història local.

Normalment es concedien tres premis, la Flor Natural, de tema i metre lliure, la Viola d'Or, de tema religiós, i l'Englantina d'Or, al millor poema que exaltava les virtuts de la pàtria. Des de mitjan del segle XIX, reinstaurats amb la vinguda a València del bibliotecari català de la Universitat de València, Marià Aguiló, la celebració de jocs florals fou un moda molt extesa entre les principals ciutats valencianes, estaven estretament lligats a les commemoracions festives. A València se celebraven en la tradicional Fira de Juliol. Quasi tots els poetes del Grup Torre, a excepció de Joan Fuster, havien participat i guanyat algun certamen. Segons l'historiador i poeta de Sagunt Jaume Bru i Vidal, Vicent Andrés Estellés hi estava molt interessat en guanyar la Flor Natural dels jocs florals de València i va demanar –a través de Bru– l'ajut del mateix Fuster, que estava en el jurat (Gómez, 2003). De fet, la va guanyar el 1970. Joan Valls la va obtindre els anys 1956, 1966 i 1969. Bru, el 1958. Xavier Casp i Rafael Villar també la van guanyar en altres edicions, etcètera.

## El paisatgisme sentimental

Comptat i debatut, la primera composició en valencià de Martí Domínguez va ser el poema "Llevant", publicat en la portada del setmanari del mateix nom que el periodista va fundar a Algemesí l'any 1931.

Dir Llevant, es dir poesia,  
calor de sol, llum de dia,  
vida forta, treball, pau,  
or i sang -blat i roselles-  
i em mig de vols d'oronelles  
un rat penat i un cel blau

Després, a més d'escriure poemes religiosos d'interés purament popular, va guanyar la Flor Natural dels jocs de València de l'any 1955 amb un recull titulat *Arbres*. Sens dubte, aquest recull és l'herència poètica més digna que va deixar escrita el periodista d'Algemesí. La visió patriòtica del poeta, encara que dins dels cànons del gènere, és ambiciosa i poc usual entre els cultivadors florals coetanis, com bé assenyala Jaume Pérez Montaner. Martí Domínguez escriu una apassionada defensa de la llengua utilitzant el símbol de l'"arbre" que ens uneix a la terra que és la pàtria. Les seues referències històriques i literàries són cultes i el seu valencià és lingüísticament digne. Joan Fuster el va incloure en la seua imprescindible *Antologia de la poesia valenciana 1900-1950* (1945, 1980) dins del corrent anomenat paisatgisme sentimental.

La llengua és a la pàtria lo que a la terra els arbres:  
l'arrelam que l'apreta, els troncs que l'ennoblixen,  
les branques que s'eixamplen per donar-li son ombra  
i a la volta son fruit.

Tot plegat, és clar que l'aportació de Martí Domínguez al gènere poètic no és gaire important en el context de l'obra d'aquest escriptor. Ni tampoc en el context de l'època, que amb la fundació del Grup Torre ja havia arribat a quotes d'expressió més altes, una mica més modernes, al capdavant. Va escriure segons la moda de la felicitat saviesa dels fills de la terra. Tanmateix, allò que ara hom valora és la seua actitud moral de compromís valencianista, malgrat els tòpics i els estigmes característics de l'intel·lectual conservador que va ser. El testimoni literari de Martí Domínguez no ens generarà, estrictament, grans entusiasmes, tanmateix, ens resulta una herència ètica imprescindible tot allò que va ser capaç d'escriure, dir i manifestar, honestament, als valencians.

## Bibliografia

- VICIANO, Pau (1995): *La temptació de la memòria*, 3i4, València.
- BERLIN, Isaiah (2000): *Las raíces del romanticismo*, Taurus, Madrid.
- SIRERA, Josep Lluís (1995): *Història de la literatura valenciana*, Institució Alfons el Magnànim, València.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (1996): "El valencisme de Martí Domínguez", dins *Martí Domínguez i el seu temps*. Alemanya, Algemésí.
- PÉREZ MUNTANER, Jaume (1996): "La poesia valenciana de postguerra: Martí Domínguez", dins *Martí Domínguez i el seu temps*. Alemanya, Algemésí.
- GÓMEZ, Antoni (2003): *Santiago Bru i Vidal: converses amb un intel·lectual dels anys 50*, Tàndem, València.
- FUSTER, Joan (1980): *Antologia de la poesia valenciana 1900-1950*, 3i4, València (1ª edició 1956).